

Akademik Andre Mohorovičić (1913–2002): hrvatski arhitekt i povjesničar umjetnosti (prilog za proučavanje biografije)

ZDRAVKO MATIĆ

Hrvatsko vojno učilište »Dr. Franjo Tuđman«
Ilica 256b
HR – 10 000 Zagreb
zdravko.matic71@gmail.com

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno / Received: 22. 10. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 21. 12. 2020.

DAMIR STRUČIĆ

Hrvatsko vojno učilište »Dr. Franjo Tuđman«
Ilica 256b
HR – 10 000 Zagreb
dastrucic@yahoo.com

Autori su na temelju arhivske građe i recentne literature istražili život i djelovanje akademika Andre Mohorovičića. Njegov intelektualni, znanstveni, društveni i kulturni opus vrlo je osebujan te zahtijeva posebnu pozornost s obzirom na široke i raznovrsne dosege.

Ključne riječi: Andre Mohorovičić, arhitekt, znanstvenik, profesor, intelektualac, društveni djelatnik

1. Uvod

U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (Marulićev trg 21) nalazi se arhivska građa koja se odnosi na obitelj Mohorovičić. Dio te građe je u *fondu 1747. Mohorovičić Andrija*, a dio u *fondu 1748. Mohorovičić Stjepan*. U tim fondovima nalaze se ukupno tri kutije koje se odnose na obitelj Mohorovičić. Sadrže životopise Andrije, Stjepana i Andre Mohorovičića, zatim brojnu korespondenciju iz života i rada Andrije Mohorovičića, kao i njegove brojne znanstvene projekte i istraživanja. Osim toga, sadrže i brojnu korespondenciju Stjepana Mohorovičića s kolegama iz cijele Europe, kao i brojne elaborate i projekte iz onih područja znanosti kojima se bavio tijekom života.

U *fondu* koji se odnosi na Andriju Mohorovičića, najstarijeg člana obiteljske loze, nalazi se opsežan životopis, koji datira od 5. prosinca 1894. godine i koji se nalazi u kutiji broj 1 *fonda 1747. Andrija Mohorovičić*.¹

Ali, životopis Andrije Mohorovičića nalazi se i u *fondu* koji se odnosi na Stjepana Mohorovičića. Taj životopis naslovljen je »Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića«, a napisao ga je Andrijin sin Stjepan Mohorovičić tijekom srpnja 1974. godine na molbu Više nautičke škole u Bakru.²

Iz životopisa koji je napisao Stjepan Mohorovičić doznajemo da je Andrija Mohorovičić rođen 23. siječnja 1857. godine u mjestu Volosko, koje je udaljeno tek dva kilometra od Opatije. Volosko je uvod u prekrasnu priču zvanu Lungomare, omiljenu opatijsku šetnicu koja šetača vodi sve do Lovrana. Kada šetimo uskim ulicama stare vološčanske jezgre, naići ćemo na spomenik koji nas podsjeća na to da je u kući na samom početku obalnog šetališta Lungomare rođen Andrija Mohorovičić: znanstvenik svjetskog glasa, meteorolog, klimatolog, otkrivač plohe diskontinuiteta koja dijeli Zemljinu koru od njezina plašta.

¹ Hrvatski državni arhiv, fond 1747. Mohorovičić Andrija (Nadalje u bilješkama: HR-HDA-1747. Mohorovičić Andrija), Životopis Andrije Mohorovičića, 5. prosinca 1894., rukopis (kutija 1).

² Hrvatski državni arhiv, fond 1748. Mohorovičić Stjepan (Nadalje u bilješkama: HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan), Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2).

Majka Andrije Mohorovičića bila je Marija. Rođena je 1820. godine u Opatiji. Djevojačko prezime bilo joj je Pošćić. Andrija Mohorovičić ime je dobio po ocu Andriji, koji je bio iz naselja Rukavac u Istri, koji je rođen 1826. godine i koji je bio bačvar te kovač. Kasnije se preselio u Volosko. Majka Marija umrla je kada je Andrija imao šest godina. Pučku školu Andrija je završio u Voloskom, a gimnaziju u Rijeci 1875. godine s odličnim uspjehom. Osim hrvatskog jezika, već s petnaest godina tečno je govorio engleski, francuski, talijanski, njemački, latinski i grčki jezik. Studirao je od 1875. do 1879. godine na Kraljevskom sveučilištu u Pragu, na kojem je 1880. godine s vrlo dobrim uspjehom diplomirao matematiku i fiziku.³ Doktorirao je 1894. godine na Kraljevskom sveučilištu u Zagrebu.⁴ Već 1. studenoga 1882. godine raspoređen je u Nautičku školu u Bakru, gdje je upoznao buduću suprugu Silviju pl. Vernich de Turan, kćer uglednog pomorskog kapetana i profesora Nautičke škole. U braku im se rodilo četvero djece. Najstariji sin Andrija rođen je 1884. godine, a umro je 1963. godine. Bio je doktor pravnih znanosti te je radio kao sudac u Karlovcu i Zagrebu. Drugi sin Ivan rođen je 1888. godine. Nakon što je završio farmaciju, bio je asistent na Kraljevskom sveučilišnom kemijskom zavodu. Umro je mlad, 1912. godine u dvadeset i četvrtoj godini života. Treći sin Stjepan rođen je u Bakru 20. kolovoza 1890., a umro je 13. veljače 1980. godine. Bio je fizičar, astronom i matematičar.⁵ Četvrti sin Franjo rodio se 1900. godine, a preminuo je u šestoj godini života.⁶

Andrija Mohorovičić bavio se meteorologijom. Već 1887. godine osnovao je meteorološku stanicu u Bakru i konstruirao uređaj za mjerenje brzine oblaka. Kada je tijekom siječnja 1892. godine došao u Zagreb, imenovan je za upravitelja Kraljevskog meteorološkog opservatorija na Griču, zauzimajući se za to da taj opservatorij preraste u Geofizički zavod. Tijekom 1908. i 1909. godine nabavio je dva najmodernija seizmografa. Proučavao je i tražio znanstvena objašnjenja za pojedine meteorološke pojave, pri čemu je mrežu tadašnjih meteoroloških stanica na području Kraljevine Hrvatske nastojao podići na europsku razinu, a opservatorij opremiti najsuvremenijim uređajima.⁷

Tijekom rujna 1894. godine počeo predavati je na Filozofskom (tada Mudroslovnom) fakultetu, na kojem je pred tročlanim povjerenstvom habilitirao iz znanstvenog područja meteorologija. Iz »Života i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića« koji je napisao Andrijin sin Stjepan doznajemo i to do je Andrija Mohorovičić dekretom Kraljevske zemaljske vlade od 18. rujna 1879. godine postavljen za učitelja Kraljevske gimnazije u Zagrebu, zatim da je dekretom od 6. listopada 1882. godine imenovan na radno mjesto učitelja Kraljevske nautičke škole u Bakru, a da je dekretom od 5. rujna 1886. godine imenovan profesorom. U službi je napredovao, pa je 4. kolovoza 1891. godine premješten u Kraljevsku realnu gimnaziju u Zagrebu te imenovan za upravitelja Kraljevskog meteorološkog opservatorija.⁸ Dekretom broj 5179 od 7. travnja 1900. godine imenovan je za učitelja meteorologije i klimatologije.⁹

Iz drugog životopisa doznajemo da je bio oženjen, da je bio otac četvero djece, da je bio profesor na Kraljevskoj realnoj gimnaziji i na Višoj trgovačkoj školi u Zagrebu, te da je bio predstojnik Kraljevskog meteorološkog opservatorija i priznati docent.¹⁰ Tijekom 1910. godine izabran je za izvanrednog profesora, dok je već ranije, točnije 1893. godine, izabran za dopisnog, a 1899. godine za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Umirovljen je 1921. godine u šezdeset i četvrtoj godini. Umro je u Zagrebu 1936. godine. Kao znanstvenik je čitav život posvetio meteorologiji i seizmologiji. Po njemu je nazvan Moho sloj (sloj diskontinuiteta Zemljine kore i Mjesečeve površine).

Zasluge Andrije Mohorovičića posebno se očituju u području seizmologije. Od 1905. godine intenzivno se bavio proučavanjem potresa. Bio je prvi tko je među seizmografima razlikovao trenje od mirovanja, pri čemu je znanstvenom metodologijom ustanovio da se trenje svede na minimum, a očitano vrijeme točno barem na jednu sekundu. Prvi je napisao da se Zemlja sastoji od tri osnovna djela: »kore i plašta u krutom agregatnom stanju i središnje tekuće ili plinovite jezgre koja sprečava prolaz transverzalnog valu.«¹¹ Mohorovičić je bio prvi tko je u svijetu predlagao da bi »trebalo praviti pokuse djelovanjem umjetnih potresa na modele uobičajenih naših zgrada i odrediti sve grješke današnjeg

³ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2).

⁴ Isto.

⁵ Isto.

⁶ Isto.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

⁹ HR-HDA-1747. Mohorovičić Andrija, Životopis Andrije Mohorovičića, 5. prosinca 1894., rukopis (kutija 1).

¹⁰ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2).

¹¹ Isto.

načina gradnje.«¹² U svojim kasnijim istraživanjima otkrio je da je debljina Zemljine kore pedeset i četiri kilometra. Osim toga, otkrio je da prilikom potresa brzina širenja longitudinalnog vala iznosi 5.53 km/h, i to neposredno ispod površine Zemlje. Kada je riječ o bližim potresima, Mohorovičić je otkrio individualne valove P i S te njihove refleksije, kao i veliku plohu diskontinuiteta u dubini od pedeset i četiri kilometra ispod Alpa i ispod površine Zemlje. Ta ploha je njemu u čast dobila naziv Mohorovičićev diskontinuitet ili Moho sloj.¹³

Stjepan Mohorovičić, treći sin Andrije Mohorovičića, rođen je 20. kolovoza 1890. godine u Bakru, gdje je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao u Zagrebu. Od 1908. do 1912. godine studirao je matematiku i fiziku. Posljednji semestar studirao je u njemačkom gradu Göttingenu. Već 1913. godine dobio je posao na Velikoj gimnaziji u Bjelovaru, a u kolovozu 1914. godine prešao je u Sarajevo. Iz korespondencije doznajemo da je 8. srpnja 1914. godine na nagovor oca napisao molbu za premještanje u Zagreb. Naime, otac je, po svemu sudeći, želio da mu bude u blizini. Smatrao je da se može zaposliti na Kraljevskom sveučilištu, točnije na Odjelu za geometriju, pa mu je savjetovao da u molbi istakne bavljenje seizmologijom.¹⁴ No, na početku Prvoga svjetskog rata Stjepan je nakratko završio na ratištu u Crnoj Gori. U to je vrijeme korespondencija s ocem bila sve češća. Otac Andrija želio je da Stjepan što prije dođe u Zagreb, gdje bi se zajedno bavili znanstvenim istraživanjima, napisali skriptu o meteorologiji i izložili rezultate najnovijih istraživanja o potresu. Međutim, ratna su zbivanja Stjepana još jedno vrijeme udaljila od bavljenja znanošću. Premda je 11. veljače 1915. godine imenovan za asistenta, rat ga je ponovno odveo na Južno ratište. Usprkos tome, Stjepan Mohorovičić piše znanstvene radove, istražuje i surađuje s brojnim europskim institucijama. Inače, iz pisama proizlazi da je Stjepan bio temperamentne naravi i često netaktičan, zbog čega ga otac Andrija kori, ali i savjetuje o tome kako da izbjegne nepotrebne polemike. U jednom od pisama Andrija je Stjepanu poručio i sljedeće:

»Ne znam točno prilike u kojima živiš ni uzroke tvome sporu s prof. Naynersom, ali ako pomno pro-

čitaj njegovo pismo usmjereno na tebe to sam uočio dio krivnje i na tebe. Prije svega znaš dobro da je sada još meteorologija u rukama geografa što je bilo moderno, a sada je još tako na žalost. Nastojat će svaki dokaz usmjeriti da se postidiš onda si u očima onih koji znaju ništa, neznalica, jer se usuđuješ ustati protiv onih koji misle da nešto znaju.«¹⁵

Budući da je, po svemu sudeći, Stjepan imao poteškoća s napredovanjem, jer je 1930. godine još uvijek bio gimnazijski profesor, njegov otac Andrija obratio se Milutinu Milankoviću, profesoru na Beogradskom sveučilištu, sa željom da njegov sin dobije posao na tom Sveučilištu. Stjepan je do tada imao više od trideset objavljenih znanstvenih radova, ali usprkos tome Milanković odgovara da je opće poznato da na svim sveučilištima »sposobniji kolege uvijek duže čekaju na posao«. Stjepan je bio poznat u znanstvenim krugovima, zbog čega čudi da je s takvim znanstvenim referencama još uvijek radio u gimnaziji.¹⁶

Nedvojbeno je da je Stjepan nastavio očevim stopama. Zajedno su osnovali zaseban pravac i model istraživanja koji su znanstveni krugovi prepoznali kao Zagrebačku školu.¹⁷ Upravo na znanstvenim temeljima oca Andrije nastavio je znanstveni rad na području seizmologije te razvio novu teorijsku metodu određivanja dubine potresa, pri čemu je 1914. godine dao znanstveno utemeljenje postojanja Mohorovičićeva diskontinuiteta. Njegove zasluge su i na području istraživanja Zemljine kore i Mjeseca. Već 1924. godine iznio je teoriju o postanku Mjeseca, tvrdeći da Mjesec ima koru i Mohorovičićev diskontinuitet. To je 1969. godine potvrđeno projektom Apollo. Stjepan Mohorovičić umro je 13. veljače 1980. godine u Zagrebu.¹⁸

2. Andre Mohorovičić: školovanje i rad

Andre Mohorovičić, kojem je posvećen ovaj rad, rođen je 12. srpnja 1913. godine u Križevcima od oca Andrije (1884–1963), koji je bio sudac, i majke Ade rođene Čepulić (1891–1973), koja je rođena u Varaždinu.¹⁹ To je i razlog njegova posebnog odnosa prema

¹² Isto.

¹³ Isto.

¹⁴ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 1912., rukopis (kutija 2).

¹⁵ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom od 26. srpnja 1917 (kutija 2).

¹⁶ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2).

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

¹⁹ HR-HDA-1747. Mohorovičić Andrija, Životopis Andre Mohorovičića, rukopis (kutija 3). Vidi i: Slobodan Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 24 (Varaždin, 2013), str. 69–84, na str. 69; Ivan Grabar, *Varaždin i sjeverozapadna Hrvatska u radovima akademika Andre Mohorovičića 1983.-2002.*,

Varaždinu i ljubavi koju je čitav život posvećivao tom gradu. Zbog toga što mu je otac imenovan za odvjetnika, obitelj se 1912. godine iz Zagreba preselila u Križevce, gdje se rodio Andre. Iz arhiva doznajemo da je unuk akademika Andrije Mohorovičića bio mezimac svojega djeda Andrije, bake Silvije i strica Stjepana, koji su mu tepali i od milja ga nazivali »mali Andrić«. Iz korespondencije s Andrijom Mohorovičićem i njegovim sinom Andrijom može se doznati da su bili u prisnim odnosima, da su bili brižni i da su se često raspitivali za unuka, koji je već kao dijete pokazivao bistrinu duha.²⁰ Andre Mohorovičić je pučku školu pohađao u Zagrebu od 1919. do 1920. godine, zatim u Križevcima od 1920. do 1925. godine, pa ponovno u Zagrebu od 1925. do 1931. godine. U Zagrebu je i maturirao u II. državnoj realnoj gimnaziji. Potom je upisao Arhitektonski odjel Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je diplomirao 1933. godine s odličnim uspjehom i postao diplomirani inženjer arhitekture.²¹ Istraživački duh, mladenačka znatiželja i ljubav prema umjetnosti odveli su ga na studij povijesti umjetnosti, koji je upisao 1934. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Upisao je XXV. grupu predmeta (povijest umjetnosti, arheologiju, nacionalnu povijest, opću povijest) te je već 1938. položio ispit iz kolegija »Opća povijest«.²²

Nakon jednogodišnje prakse, točnije 1936. godine, prof. dr. sc. Juraj Denzler s Tehničkog fakulteta²³ predložio ga je za asistenta na katedri Oblici arhitekture za kolegije »Povijest umjetnosti« i »Teorija arhitekture«, kojima je nositelj bio prof. dr. sc. Petar Knoll. Kao mladi nastavnik Andre Mohorovičić morao je proći cijeli postupak u napredovanju, pa je najprije imenovan za asistenta volontera (1936–1940), zato što »studira povi-

jest umjetnosti kod Schneidera, arheologiju kod Hofflera« i zato što »se opaža velika potreba stručno izobrazjenih lica u arhitektonsko-tehničkom smjeru za arheološki i konzervatorski rad, a samo filozofsko-historijski smjer ne daje potpuno spremne stručnjake za potrebe specijalno tehničkih ustanova.«²⁴ Na temelju odluke Fakultetskog vijeća od 1939. godine imenovan je za nastavnika suplenta za kolegij »Osnove građevinarstva«, a kao zamjena za oboljelog prof. dr. sc. Franju Gabrića. Na Gabrićev prijedlog 1940. godine prelazi na katedru Gospodarstvo i industrijsko graditeljstvo na upražnjeno mjesto asistenta Pavešića. Od 1942. godine dodijeljen je kao asistent, premda je već 1940. godine s nepunih dvadeset i sedam godina bio naslovni docent na kolegiju »Povijest umjetnosti I. i II.«. Time prelazi na katedru kod prof. dr. sc. Petra Knolla, koji je bio nositelj kolegija »Povijest umjetnosti« i »Teorija arhitekture«.²⁵

Istodobno s radom na Tehničkom fakultetu, Andre Mohorovičić studirao je opću svjetsku povijest na Filozofskom fakultetu, na kojem je i diplomirao, jer je smatrao da bez tog studija nema temeljitog rada na području povijesti arhitekture. Zbog studijskog usavršavanja, tada je nekoliko mjeseci boravio u Pragu, Beču i Firenci. Već u tom vremenskom razdoblju mladi profesor Andre Mohorovičić projektirao je i nekoliko stambenih i industrijskih objekata te se usmjerio na znanstveno istraživanje povijesnog razvoja arhitekture i urbanih cjelina na području Hrvatske. Proučavajući navedene povijesne i teorijske teme, o njima je napisao i prve studije, stavljajući pritom naglasak na opća društvena povijesna zbivanja te na široki spektar arhitektonskog stvaralaštva, kao i urbanog razvoja naselja i gradova.

Zbog bolesti profesora Knolla, 1942. godine preuzima kolegije »Povijest umjetnosti I. i II.« i »Nauku o

posvećeno 95. godišnjici rođenja Andre Mohorovičića (Zagreb - Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Zavod za znanstveni rad Varaždin, 2008), str. 123–125; Zlata Živaković-Kerže, »Obitelj Mohorovičić u hrvatskoj znanosti«, *Osječki zbornik*, vol. 26 (Osijek, 2002), str. 145–157.

²⁰ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 1915.; 23. prosinca 1916.; 30. kolovoza 1917., rukopis (kutija 2).

²¹ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodeziji. U istoj diplomi o doktoratu arhitektonskih znanosti piše da je Andre Mohorovičić diplomirao 1933. godine, a ne 1935. godine, kako ističe najveći broj autora.

²² Slobodan Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 15–20, na str. 15.

²³ Tehnički fakultet tada se sastojao od sljedećih odjela: Arhitektonskoga, Građevinsko-inženjerskoga, Geodetskoga i kulturno-inženjerskoga, Strojarskoga i elektro-inženjerskoga, Brodo-građevno-inženjerskoga, Brodo-strojarsko-inženjerskoga i Kemijsko-inženjerskoga. Vidi u: Stjepan Jecić, Ivan Smolčić, »Tehnička visoka škola (1919–26) i Tehnički fakultet (1926–56) u Zagrebu – temelji suvremenoga razvoja tehnike u Hrvatskoj«, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 12 (Zagreb, 2018), br. 23, str. 81–100.

²⁴ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2). Isto vidi i u: Sena Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 21–27, na str. 22.

²⁵ HR-HDA-1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2). Vidi i: Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 69; Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 22.

arhitekturi«, koje je osmislio i razvio prof. Knoll. Oni su Mohorovičiću savršeno odgovarali i uklapali se u njegovo poimanje života i znanosti. Upravo je putem njih mogao sintetizirati životni i umjetnički stav, a kao arhitekt koji poznaje i razumije znanost te svakodnevicu života. Upravo to naglašava i prof. dr. sc. Sena Sekulić-Gvozdanović, koja je tada bila njegova mlađa kolegica na Fakultetu. Ona ističe Mohorovičićeve intelektualne i moralne vrijednosti te piše sljedeće:

»Zamjenjivao je [Andre Mohorovičić] profesora Knolla za vrijeme bolesti, pa je predložen po Vijeću Fakulteta za pomoćnog nastavnika, a nakon Knollove smrti potpuno preuzima njegove predmete. Kako se može čitati iz Knollova pisma fakultetu (što je svojevrsni testament), profesor je svog asistenta smatrao upravo najspremnijim za preuzimanje njegovih predmeta.«²⁶

Nakon završetka Drugoga svjetskog rata, točnije 4. rujna 1945. godine, Andre Mohorovičić imenovan je redovnim profesorom Tehničkog fakulteta na Katedri za arhitektoniku s poviješću umjetnosti, narodnu arhitekturu i umjetnost. Podatke o tome kada je postao izvanredni profesor ne nalazimo u arhivima, kao ni u literaturi. Na službenim stranicama Sveučilišta u Zagrebu stoji da je preskočio izbor u docenta i izvanrednog profesora te da je 1945. godine odmah biran za redovitog profesora,²⁷ no to ne odgovara činjenicama. Naime, inženjer Mohorovičić je, podsjećamo, 1940. godine na prijedlog profesora Gabrića prešao na katedru Gospodarstvo i industrijsko graditeljstvo na upražnjeno mjesto asistenta Pavešića, dok je od 1942. godine dodijeljen kao asistent, premda je već 1940. godine s nepunih dvadeset i sedam godina postao naslovnim docentom na kolegiju »Povijest umjetnosti I. i II.«.

Andre Mohorovičić doktorirao je 24. svibnja 1973. godine u šezdesetj godini života na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Ljubljani pred povjerenstvom u sastavu Saša Sedlar, Marijan Mušič, Janez Valentinčič i Boris Kobe. Obranio je disertaciju pod naslovom *O kategorijah absolutnega in relativnega v teoriji arhitekture (O kategorijama apsolut-*

nog i relativnog u teoriji arhitekture).²⁸ Obnašao je brojne dužnosti na fakultetu. Tako je 1962. godine bio prodekan na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu, što je bio i od 1968. do 1970. te od 1979. do 1981. godine. Od 1981. do 1983. bio je prodekan za znanstveni rad, dok je 1970. godine izabran za dekana na, kako se tada zvao, Arhitektonskom fakultetu. Pritom ističemo da je jedinstveno bilo to što je od 1947. do 1948. godine kao inženjer arhitekture bio rektor Sveučilišta u Zagrebu.²⁹

3. Andre Mohorovičić: profesor i pedagog

Govoriti ili pisati o akademiku Mohorovičiću, o njegovu društvenom angažmanu i o njegovu znanstvenom doprinosu, a ne ukazati na njegovu ulogu kao nastavnika i pedagoga iz pera njegovih studenata i kolega, smatramo velikim literarnim i znanstvenim propustom. U svojem četrdeset i sedam godina dugom radnom vijeku Andre Mohorovičić odgojio je brojne generacije mladih ljudi, inženjera arhitekture. Bio je vrstan predavač, pedagog, profesor i čovjek. Najbolje je to opisao akademik Boris Magaš:

»Nema studenta Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, koji u sebi ne nosi dio dijalektičkoga kreativnog duha što mu ga je usadio profesor Mohorovičić.«³⁰

Svoja zapažanja zabilježila je i prof. dr. sc. Sena Sekulić-Gvozdanović, njegova kolegica s fakulteta, koja je upozorila na Mohorovičićevu interdisciplinarnost, prijemljivost, dobrotu i intelektualnu britkost:

»Orijentiran u svojim izlaganjima prije svega prema harmoničnom i humanom, odnosio se prema mladim naraštajima studenata arhitekture prisno, prijateljski, rekli bismo gotovo očinski. Prenosio im je svoje široko znanje, temeljita gledanja i sjajne analize s toliko sugestivnog zanosa da je auditorij bez izuzetaka oduševljavao. Predavaonice su bile popunjene do posljednjeg mjesta, za slušanje iz prvih

²⁶ Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 22.

²⁷ Vidi na: <http://hosting.unizg.hr/rektori/amohorovicic.htm> (pristup 17. rujna 2020. godine).

²⁸ Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Andre Mohorovičić, Diploma o doktoratu arhitektonskih znanosti, u Ljubljani, 11. srpnja 1973. Vidi i: HR-HDA-1747. Mohorovičić Andrija, Životopis Andre Mohorovičića, rukopis (kutija 3). Na službenim stranicama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti ne nalazimo podatke o godini obrane disertacije, dok su podaci o godini diplomiranja na Tehničkom fakultetu netočni. Pogrešne podatke nalazimo i na službenim stranicama Sveučilišta u Zagrebu, kao i na brojnim drugim mjestima. Primjerice, Slobodan Kaštela tvrdi da je Andre Mohorovičić disertaciju obranio 1963. godine, što je netočan podatak. Vidi: Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 70.

²⁹ Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 23.

³⁰ Boris Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 29–38, na str. 29.

redova dolazilo se mnogo prije određene satnice. Studente je profesor Mohorovičić djelotvorno poticao u radu, iskreno se veselio svakom njihovom uspjehu, znao im je to i pokazati, a i strpljivo slušati sve njihove privatne probleme. Stoga mu još i danas njegovi bivši đaci ukazuju rijetko poštovanje i odanost.«³¹

Svojih studentskih dana i uspomena na profesora Mohorovičića prisjetio se i Željko Trstenjak, dugogodišnji pročelnik Konzervatorskog odjela u Varaždinu, koji je napisao i sljedeće:

»Svaka generacija studenata sklona je reći kako profesora kakvog je ona imala buduće generacije, na žalost, neće imati. Koliko god takvo mišljenje relativno, sigurno je da se rijetko događa da jedan profesor ostavi tako velik trag u većini studenata kao što je to ostavio prof. dr. Andre Mohorovičić. Mi studenti slušali smo od starijih kolega o zanimljivim predavanjima koja drži taj profesor, ali nismo mogli u potpunosti shvatiti o čemu se radi dok se i sami nismo susreli s kolegijima 'Povijest umjetnosti' i 'Teorija arhitekture'. Profesor Mohorovičić, kojeg su svi studenti sa simpatijama zvali 'Moha', uvodio nas je polagano i vrlo sugestivno u očaravajući svijet povijesti umjetnosti, koji je mnogima postao blizak zahvaljujući njemu. Još se dobro sjećam profesorovih riječi o mojem rodnom Varaždinu kojeg sam njegovom zaslugom počeo gledati i doživljavati drugim očima. Vjerujem da je tada u meni probudio ljubav prema kulturnoj baštini i odredio moj kasniji životni put kao konzervatora. Krana našeg druženja s njime bila je terenska nastava u Istri. Sjećam se kako smo ga bez pogovora slijedili uspinjući se do lijepih istarskih gradića i drvenih crkvice, a on nas je predvodio, iako daleko stariji od nas, žurnim korakom, htijući nam pokazati što više [...] U svojem kasnijem profesionalnom radu imao sam, i još uvijek imam, čast susretati se s profesorom i od njega primiti savjet koji mi je uvijek pomogao u rješavanju zamršenih zadataka. Bio sam nazočan na više znanstvenih skupova, kao i u drugim prigodama, kada je on jednostavnim riječima, razumljivih svakome, objašnjavao najzamršenije teme. Nisu mu za to trebale nikakve pripreme i napisani tekstovi. Svakome tko ga poznaje jasno je da na takav način može govoriti samo čovjek s izu-

zetnim talentom, čovjek kojemu je blisko sve što je humano i koji je erudit renesansnog tipa.«³²

Sena Sekulić-Gvozdanović, koja je također studirala, a kasnije i radila na Arhitektonskom fakultetu, o profesoru Mohorovičiću i nakon šest desetljeća govori s puno nadahnuća:

»Predavanja su se bilježila, teme nakon predavanja diskutirale među studentima, bila je to ona prava atmosfera želje za znanjem i korisnim radom, pod uplivom pozitivnog, neovisnog mišljenja i samostalnog osjećanja što ih je Mohorovičić dosljedno poticao smatrajući arhitekt-student - naročito u toj fazi edukacije - treba žilavo i uporno tražiti vlastiti samostalni odnos prema edukativnom materijalu koji mu se pruža. Mohorovičić je naglašavao kako živimo u stalnim promjenama (panta rhei = sve teče), pa tako se mijenjaju i nazori o graditeljskom svijetu i metodama čuvanja starih spomenika. Misli kreativnog arhitekta daleko lete, pa treba pomno 'izvagati' i razlučiti ono 'pomodno' od iskre novih pogleda. ('cum granu sali')«³³

Prema sjećanjima Sene Sekulić-Gvozdanović, profesor Mohorovičić je svojim predavanjima na kolegiju »arhitektonika s povijesti umjetnosti Starog, Srednjeg i Novog vijeka, narodna arhitektura i umjetnost, teorija arhitekture« u studentima izazvao bujice emocija i oduševljenja. Njegova predavanja bila su uvijek natprosječno posjećena. Akademik Boris Magaš je pak svoja iskustva od prije šest desetljeća opisao ovako:

»Prije šezdesetak godina jedan je čamac lagano plovio iz creske luke prema plažama naselja Lubenice. Negdje uz provu sjedio je profesor Mohorovičić, a oko njega desetak studenata Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Bila je to mladenačka grupa koja je, pod Mohorovičićevim vodstvom, snimala hrvatsku kulturnu baštinu, pješačeći satima po kamenu i bespućima sjevernog Jadrana.«³⁴

Profesor Andre Mohorovičić bio je briljantan pedagog i vrstan predavač koji je nadahnuto te inspirativno predavao. Snažnom sugestivnom moći znao je zadržati pažnju slušalaca do samoga kraja svojih predavanja. Pripadao je Zagrebačkoj školi arhitekture, koja je obilježila jedno razdoblje povijesti i koja je školovala te odgojila brojne generacije studenata i stručnjaka. Mnogi

³¹ Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 24.

³² Željko Trstenjak, »Moji studentski dani s profesorom Andre Mohorovičićem«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 115–116.

³³ Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 24.

³⁴ Boris Magaš, »Akademik Andre Mohorovičić – Nezamjenjivi Moho«, *Zagreb moj grad 5* (Zagreb, 2011), broj 36, str. 31.

se slažu da su upravo Boris Magaš, Vladimir Bedenko i brojni drugi bili nasljednici i nastavljači djela Andre Mohorovičića.

4. Andre Mohorovičić: društveni rad

Andre Mohorovičić je već početkom Drugoga svjetskog rata kao dvadeset i osmogodišnji intelektualac zazirao od nasilja i diskriminacije ondašnje režimske vlasti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Upravo zbog svoje socijalne i političke apstinencije te zbog izostanka podrške režimskoj vlasti, bio je pod nadzorom ustaške policije. Iz arhiva doznajemo da je 22. prosinca 1944. godine bio uhićen u stanu svojih roditelja na adresi Trg kralja Tomislava broj 21 u Zagrebu.³⁵ Međutim, za njega su se snažno zauzeli Alojzije Stepinac i tadašnji pomoćni biskup dr. Josip Lach, koji je 23. siječnja 1945. godine predao pismo njegova oca, umirovljenog suca Andrije Mohorovičića, Glavnom ravnatelju za red i sigurnost pukovniku Erichu Lisaku. U pismu njegov otac, među ostalim, piše da njegov sin jedinac nije simpatizer ni sljedbenik protudržavnih elemenata, te da nije učinio bilo što djelatno ili propustom svjesno što bi bilo ili moglo biti protiv probitaka hrvatskog naroda ili države.³⁶ Osim toga, napisao je i sljedeće:

»Ja kao otac njegov, koji poznam njegov duševni razvitak od poroda do sada, jer stojim s njime u stalnom i neprekidnom kontaktu jer je isti neoženjen i živi sa mnom i mojom ženom, sa svojom majkom, slobodan sam da sabrano i mirno razložim Vam, Gospodine Glavni Ravnatelju, nemogućnost da bi moj sin bio u kakvoj vezi bilo kao simpatizer ili sljedbenik protudržavnih elemenata ili učinio bilo što djelatno ili propustom svjesno, što bi bilo ili moglo biti protiv probitaka hrvatskog naroda ili države [...] Ja pozitivno znadem da je i moj sin bio

uvjereni katolik, dakle po naravi same stvari najžešći protivnik komunizma i komunističke ideologije, a time i partizanstva. To znadem iz razgovora s njime, iz izjava koje je davao, iz života kojim je živio i kako je živio, što je sve potvrđivalo da je samo u jednom pravcu opredijeljen, a to je hrvatski i katolički pravac. A drugačije i nije moglo biti jer je sva obitelj i sva rodbina bila i jest potpuno katolički nastrojena. Da je tome tako potvrđuju i svojom izjavom ovdje prečasnica gospoda, koja poznaju našu obitelj i moga sina napose [...] Smatram, Gospodine Glavni Ravnatelju, da je neka kobna zabuna ili podvala ili nesretni sticaj prilika doveo mog sin u taj položaj, da se sada nalazi u uzama u kaznioni u Savaškoj cesti, pa Vas ovim molim, da žurno poduzmete korake i odredite, da se moj sin što prije sasluša i tada pusti na slobodu, a za njegovu ispravnost i u buduće jamčimo mi, tj. ja i njegova majka svojim glavama.«³⁷

Iako mu vlast nakon završetka rata, kako navodi akademik Moguš, nije bila potpuno naklonjena, Andre Mohorovičić se svojim sustavom vrijednosti, za koji je dobro znao da je ispravan, u javnim nastupima ponašao istovjetno kao u predavaonici sa studentima. Već 1947. godine izabran je za tajnika i potpredsjednika Narodno-oslobodilačkog odbora grada Zagreba i za predsjednika Planske komisije.³⁸ Kao intelektualac širokog formata, prema propisima o visokom školstvu iz 1945. godine s nepune trideset i dvije godine izabran je za redovitog profesora na Arhitektonskom fakultetu, a dvije godine kasnije, dakle 1947., izabran je za rektora Sveučilišta u Zagrebu, koju je dužnost obnašao do 1949. godine, nakon čega je, točnije od 1949. do 1950. godine, izabran za prorektora Sveučilišta.³⁹ Dužnost dekana obnašao je od 1950. do 1951 i od 1966. do 1968. godine, a prodekana od 1946. do 1947., zatim 1962., onda od 1968. do 1972. i od 1979. do 1983. godine.⁴⁰

³⁵ Stipan Bunjevac, »Zauzimanje za uhićene na popisu pronađenom kod partizana. Karitativna djelatnost bl. Alojzija Stepinca (58)«, *Glas Koncila: katolički tjednik* 50 (Zagreb, 2016), broj 50 (11. prosinca 2016). Vidi na: <https://www.glas-koncila.hr/zauzimanje-za-uhicene-na-popisu-pronadenom-kod-partizana/> (pristup 17. rujna 2020. godine).

³⁶ Dio pisma Andrije Mohorovičića pukovniku Erichu Lisaku od 23. siječnja 1945. godine. Objavljeno u: Bunjevac, »Zauzimanje za uhićene na popisu pronađenom kod partizana. Karitativna djelatnost bl. Alojzija Stepinca (58)«. Vidi na: <https://www.glas-koncila.hr/zauzimanje-za-uhicene-na-popisu-pronadenom-kod-partizana/> (pristup 17. rujna 2020. godine).

³⁷ Pismo Andrije Mohorovičića pukovniku Erichu Lisaku od 23. siječnja 1945. godine. Objavljeno u: Bunjevac, »Zauzimanje za uhićene na popisu pronađenom kod partizana. Karitativna djelatnost bl. Alojzija Stepinca (58)«. Vidi na: <https://www.glas-koncila.hr/zauzimanje-za-uhicene-na-popisu-pronadenom-kod-partizana/> (pristup 17. rujna 2020. godine).

³⁸ Boris Magaš, »[Govor na Komemorativnoj sjednici akademiku Andre Mohorovičiću održanoj 17. prosinca 2003. godine], u: Ante Vulin (uredio), *Andre Mohorovičić 1913. - 2002.* Spomenica preminulim akademikima, svezak 126 (Zagreb: Razred za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2005), str. 17–20, na str. 18. Vidi i: Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 71.

³⁹ Vidi u: Sekulić-Gvozdanović, »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, str. 24; Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 71.

⁴⁰ Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 70–71.

Osim dužnosti koje su bile vezane za matični fakultet i Sveučilište u Zagrebu, Mohorovičić je obnašao niz drugih dužnosti koje su vezane za društveni, kulturni i humanitarni rad. Tako je, među ostalim, bio biran za predsjednika Odbora za izgradnju objekata Sveučilišta u Zagrebu, za predsjednika Komisije za urbanizam grada Zagreba te koordinatora znanstvenog projekta za prostorno uređenje Hrvatske. Od 1982. do 1986. godine bio je član Republičkog savjeta za obrazovanje, nauku, kulturu i fizičku kulturu Socijalističke Republike Hrvatske, dok je od 1986. do 1991. godine bio zastupnik u Saboru Socijalističke Republike Hrvatske.⁴¹

Poznato je da je Andre Mohorovičić imao poseban odnos prema rodnom gradu svoje majke Ade rođene Čepulić, pa je veći dio svojega života posvetio dužnostima i aktivnostima u Varaždinu. Njegov odnos prema tom gradu interdisciplinaran je i višeslojan. Odvijao se na području kulture, povijesti, znanosti, izdavačke djelatnosti, spomeničke baštine, a ponajprije na ljudskoj relaciji. Veliki doprinos na području kulturne baštine Mohorovičić je dao tako što je posredstvom projekata zaštite spomeničke kulture obradio povijesne urbane cjeline i objekte arhitekture. Kao predsjednik Skupštine Fonda za kulturu i kao potpredsjednik Akademije, snažno se zauzimao za razvoj *Varaždinskih baroknih večeri*. Spomenici kulture bili su mu od posebne važnosti, i to na svim dijelovima gradova Varaždina, Varaždinskih Toplica, Čakovca, Ludbrega, Novog Marofa, Trakošćana, Lepoglave i Ivanca.

Zalaganjem Andre Mohorovičića u Varaždinu je 24. lipnja 1983. godine potpisan sporazum između tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti te Skupštine općine Varaždin, a kojim je u Varaždinu osnovan Zavod za znanstveni rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na čijem je čelu bio akademik Andre Mohorovičić.⁴² Međutim, uvjeti za rad Zavoda bili su skromni ili nikakvi, jer Skupština općine Varaždin nije ispunila svoje obaveze iz sporazuma, i to počevši od primjerenih prostora za Zavod do plaća za zaposlenike. Upravo zato Zavod je sve do 1990. godine djelovao na

volonterskoj razini. Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj Zavod je dobio nove prostore u Nazorovoj 14, čime su stvoreni bolji uvjeti za rad. Međutim, cjelovito je djelovati počeo tek 1994. godine, kada su zaposleni Eduard Vargović kao upravitelj i Ljiljana Mrazek kao administratorica. Iste godine potpisan je desetogodišnji ugovor između Grada Varaždina i Varaždinske županije, s jedne strane, te Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, s druge strane, prema kojem su se Varaždin i Varaždinska županija obavezali financirati Zavod. Umjesto dotadašnjeg Znanstvenog savjeta, imenovano je Znanstveno vijeće Zavoda, a koje su činili akademik Andre Mohorovičić (predsjednik), Slobodan Kaštela, Franjo Ruža, Miroslav Hreljac, Želimir Beer i Eduard Vargović.⁴³

Djelovanje Zavoda za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Varaždinu na čelu kojega je bio akademik Andre Mohorovičić može se ocijeniti vrlo uspješnim. Zavod je već od svojega osnivanja organizirao niz znanstvenih skupova. Tako je 1986. godine osmislio i organizirao skup posvećen 350. obljetnici djelovanja varaždinske gimnazije. Naslov skupa bio je »Usmjereno obrazovanje u Hrvatskoj do 2000 godine«. ⁴⁴ Godinu dana poslije održan je skup »400. godina prve tiskane knjige u Varaždinu«, a 1988. godine Zavod je organizirao tri znanstvena skupa: »Glazbena baština naroda i narodnosti u Jugoslaviji«, »Povijest knjižnog blaga sjeverozapadne Hrvatske od ilirske čitaonice do modernog bibliotečno-informatičkog centra u Varaždinu« te skup koji je bio posvećen godišnjici rođenja Vatroslava Jagića.⁴⁵

Tijekom 1989. godine održan je znanstveni skup pod naslovom: »Kraniofacijalni rast blizanaca«, a 1990. godine skup muzikološkog karaktera naslovljen »Proučavanje glazbenog baroka južnih Slavena«, kao i skup »Metel Ožegović i njegovo doba«. Iako je 1991. godine u Hrvatskoj Domovinski rat imao obilježje prve faze »Oružane agresije na Republiku Hrvatsku«, Zavod je do konca 1995. godine organizirao i održao niz znanstvenih skupova posvećenih raznim temama. Tako je već

⁴¹ Vidi u: Stjepan Bratko, Hrvoje Vojvoda, »U čast 85. obljetnice života akademika Andre Mohorovičića«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 13–14; Jecić, Smolčić, »Tehnička visoka škola (1919–26) i Tehnički fakultet (1926–56) u Zagrebu – temelji suvremenoga razvoja tehnike u Hrvatskoj«, str. 81–100.

⁴² Franjo Ruža, Eduard Vargović, »Zavod za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Varaždinu (1983.–1998.)«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 94–95.

⁴³ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1985*. Knjiga 89. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986), str. 17–24. Nakon trogodišnjeg mandata, 1998. godine Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti imenovalo je nove članove Znanstvenog vijeća, a Grad Varaždin svoje predstavnike. Novo Znanstveno vijeće činili su: akademik Andre Mohorovičić, Slobodan Kaštela, Franjo Ruža, Ivan Čehok, Miroslav Hreljac i Eduard Vargović.

⁴⁴ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1986*. Knjiga 90. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1987).

⁴⁵ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1988*. Knjiga 92. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1989).

1991. godine održan Okrugli stol pod naslovom »Barokno graditeljstvo i likovne umjetnosti Varaždina i okoliše«, dok je 1992. održan skup »Glazbena baština baroka«, a 1993. godine skup »150 godina povijesnog govora Ivana Kukuljevića Sakcinskog u Hrvatskom Saboru«. Tijekom 1995. godine održana su četiri znanstvena skupa i jedan okrugli stol, a četiri znanstvena skupa i jedan okrugli stol održani su i tijekom 1996. godine.⁴⁶ Sljedeće, 1997. godine organiziran je veći broj znanstvenih skupova. Primjerice, skup »Značenje saborske odluke o uvođenju hrvatskog jezika u politički i javni život Hrvatske«, zatim skup »Matija Valjavec i njegovo djelo«, onda skup »Stjepan Glavač i njegovo djelo«, potom skup »Kajkavsko narječje i književnost u nastavi« te »Znanstveni kolokvij o djelu akademika Miroslava Šicela«.⁴⁷

Zavod za znanstveni rad u Varaždinu je od osnivanja 1983. godine svojim redovnim i posebnim izdanjima uspio razviti značajnu izdavačku djelatnost. Časopis *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* izlazi kao godišnjak, koji je prvi put otisnut 1986. godine na 336 stranica. Do 2020. godine objavljeno je trideset brojeva. Od posebnih je izdanja 1990. godine otisnut pretisak djela *Postilla* Antuna Vramca, dok je u izdanju »Kronike« tiskana knjižica *O Vramčevoj kronici* Alojzija Jembriha. Kao posebno izdanje je 1993. godine otisnuta i *Povijest grada Varaždina* Rudolfa Horvata.⁴⁸

Varaždinski Zavod za znanstveni rad u dosadašnjih je trideset i sedam godina od svojega osnivanja okupio brojne suradnike koji su kontinuirano poticali njegov rad i davali brojne ideje za znanstvene, kulturne i druge projekte. Uspostavio je i održao dugogodišnju suradnju s brojnim znanstvenim i kulturnim ustanovama, sa zavodima i organizacijama, kao i s Gradom Varaždinom te Varaždinskom županijom. Tijesno je surađivao sa svim ostalim jedinicama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao i s Fakultetom organizacije i informatike, Geotehničkim fakultetom, Tehnološkim fakultetom, Pedagoškom akademijom u Čakovcu, Državnim arhivom u Varaždinu, Gradskom knjižnicom i čitaonicom

»Metel Ožegović«, Gradskim muzejom Varaždin, Varaždinskom biskupijom, crkvenim ustanovama i institucijama, Upravom za zaštitu kulturne baštine konzervatorskog odjela u Varaždinu, Maticom hrvatskom, medijima u Varaždinu, Čakovcu i Zagrebu, redakcijama Radio Varaždina, Radija 042, Varaždinskom televizijom, *Vjesnikom*, *Večernjim listom*, *Jutarnjim listom*, *Novim listom* i s drugima.⁴⁹ Brojni su oni koji se slažu s tim da su za to uvelike zaslužni akademik Andre Mohorovičić i njegovi najbliži suradnici: prof. dr. sc. Franjo Ruža, prvi upravitelj, Ivan Grabar, prvi tajnik Zavoda, te mr. sc. Eduard Vargović. Njihova stručnost i znanstvena kompetencija omogućili su realizaciju navedenog, ali i doprinijeli proučavanju kulturne baštine sjeverozapadne Hrvatske.

5. Andre Mohorovičić: znanstveni rad i doprinos

U arhivu Hrvatskog muzeja arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti nalazi se osobni arhivski fond akademika Andre Mohorovičića koji se odnosi na interese njegova istraživačkog rada. Sadrži rezultate njegovih terenskih znanstvenih istraživanja arhitekture i urbanizma Istre, Kvarnerskih otoka i Hrvatskog primorja provedenih 1950-ih godina, koji su istodobno bili podloga njegovim publiciranim radovima. Sastoji se od 223 evidencijske skupine u kojima se nalazi 321 evidencijski list tehničke arhitektonske dokumentacije.⁵⁰ To su snimke ondašnjeg stanja istraživanih snimanih objekata. Najveći dio prikazuje sakralne objekte od Eufrazijane u Poreču do ruševina neimenovanih i nepoznatih crkvice. Manji, ali ipak znatan dio, prikazuje objekte koji nisu sakralne naravi, zatim istaknute povijesne građevine, potom objekte izrazitih stilskih obilježja, onda objekte pučke arhitekture i urbane, urbanističke cjeline. Najveći broj nacrtu iscrtan je tušem na pausu, a podosta listova parafirano je s V. M., znači kao Vanda Mohorovičić.

⁴⁶ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1989.* Knjiga 93. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1990); *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1990.* Knjiga 94. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1991); *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1991.* Knjiga 95. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1992); *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1992.* Knjiga 96. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1993); *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1993.* Knjiga 97. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1994); *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1994.* Knjiga 98. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1995).

⁴⁷ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1997.* Knjiga 101. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1998).

⁴⁸ *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1987.* Knjiga 91. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988).

⁴⁹ Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 69–71.

⁵⁰ Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Nadalje u bilješkama: HR-HMA HAZU), Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv.

Manji dio zbirke (od broja 185) očuvan je u skicama na skicirnom papiru, što su vjerojatno ostaci predložaka iz kojih su iscrivane kasnije izvedbe tušem na pausu, pri čemu je neke od tih skica parafirao autor, primjerice skicu pod brojem 187. Zbirci je pridružena sadržajno posebna evidencijska skupina (223): skica biskupskog dvora koji se nalazi uz Katedralu Presvete Trojice u Križevcima.⁵¹

Iako je po znanstvenoj vokaciji bio arhitekt i povjesničar umjetnosti, Andre Mohorovičić rano se počeo baviti znanstvenoistraživačkim radom, posebice tradicijskom kulturom Hrvata, zbog čega je jedan od najznačajnijih i najplodonosnijih povjesničara i teoretičara arhitekture. Od radova su mu najvažniji ovi: članak »Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba« (*Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 287., Zagreb: 1952, str. 27–51) te monografije *Prilog analizi nekih osnovnih problema teorije arhitekture. O kategorijama apsolutnog i relativnog u teoriji arhitekture* (Zagreb: Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1975, str. 1–123) i *Graditeljstvo u Hrvatskoj. Arhitektura i urbanizam* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Školska knjiga, 1992), str. 1–201.

U svojim radovima Andre Mohorovičić dao je briljantnu sintezu različitih perioda hrvatske arhitekture i urbanizma, posebice perioda srednjeg vijeka, što prema mišljenju znanstvene kritike predstavlja zadivljujuću razinu intelektualnog dosega. Tijekom pola stoljeća svojega neumornog rada dao je jasnije obrise temeljnim postavkama suvremene teorije arhitekture. Rijetki su se bavili tim fenomenom, dok je Mohorovičić zaorao duboku brazdu upravo u teoriji arhitekture te napisao brojne znanstvene radove i rasprave koje je modelirao u monografiji *Prilog analizi nekih osnovnih problema teorije arhitekture. O kategorijama apsolutnog i relativnog u teoriji arhitekture*. U njoj je objavio sused svojih istraživanja koja se ponajprije odnose na »analizu fenomena kompleksnih zakonitosti sređivanja kvantiteta u stvaralačkom procesu kreiranja kvalitetne arhitektonske kompozicije«.⁵² Njegova posebna zasluga bila je ta što je dao pečat sveukupnom razvoju arhitekture na tlu Hrvatske, kao i zaštiti povijesno-kulturnih objekata. Vrhunac i doseg problematike očuvanja i proučavanja kulturne baštine dao je u monografiji *Graditeljstvo u Hrvatskoj*.

U znanstvenim istraživanjima Mohorovičić posebnu pozornost posvećuje proučavanju opće teorije odnosa kvantitete i kvalitete u domeni estetike, kao i specijalnoj analizi na području teorije arhitekture. Time je dao poseban doprinos, jer je ponudio vlastitu teoriju »umjetničkog spoznajnog procesa i sustava umjetničkog stvaralaštva temeljenu na osnovnim filozofskim principima i zakonitostima logičnog i dijalektičkog pristupa temi i tumačenju pojava koje analizira u domeni kreativne komponente arhitektonske kompozicije«.⁵³

Svoja terenska istraživanja Mohorovičić je pretočio u doktorski rad koji je obranio 24. svibnja 1973. godine u svojoj šezdesetoj godini života na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Univerze u Ljubljani. Naslov rada bio je *O kategorijah absolutnega in relativnega v teoriji arhitekture (O kategorijama apsolutnog i relativnog u teoriji arhitekture)*. Njime je ostvario znanstveni stupanj doktora arhitektonskih znanosti. Osim analizom specifičnih tema specijalne teorije arhitekture, sustavno se i supstancijalno bavio terenskim istraživanjima i znanstvenim proučavanjem sveukupnog razvoja arhitekture, kao i izgradnjom naselja na tlu Hrvatske, što mu je omogućilo da uz posebne teme objavi brojne radove koji donose originalna tumačenja povijesne, društvene, etničke, stilske i konstruktorske podloge složenog kruga cjelokupne hrvatske arhitektonske i urbanističke baštine.⁵⁴

Poseban naglasak u svojem radu Mohorovičić je stavio na proučavanje i analizu arhitekture starohrvatskog razdoblja, pedantno proučavajući sve fenomene kulturnog razvitka od kasnoantičkih i srednjovjekovnih razdoblja na cijelom prostoru Hrvatske. Njegova istraživanja dokazuju da je uspio odrediti osnovne konture bitnih elemenata kontinuiteta u slijedu specifičnih karakteristika graditeljskog i likovnog stvaralaštva realiziranog u, kako ističe Mohorovičićev suvremenik akademik Boris Magaš, protoslavensko-staroslavensko-starohrvatskom kronološkom rasponu, te analizu razvoja autohtone stvaralačke tradicije.⁵⁵

Povjesničari umjetnosti tvrde da je nezaobilazna uloga Andre Mohorovičića i u proučavanju tipološke analize određenih serija srednjovjekovnih objekata arhitekture na području Istre, Kvarnera i Dalmacije. U svojim opsežnim radovima sistematizirao je široki raspon ostvarenih tipoloških varijacija konstruktivnih, stilskih i

⁵¹ HR-HMA HAZU, Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv.

⁵² Vidi u: Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, str. 30; Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 74.

⁵³ Vidi u: HR-HMA HAZU, Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv; Kaštela, »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, str. 76.

⁵⁴ Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, str. 16.

⁵⁵ Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, str. 30–32. Vidi i: Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, str. 16.

tlocrtnih rješenja, a koje se sve skice čuvaju u arhivu Hrvatskog muzeja arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv*.⁵⁶

Pored toga, Mohorovičić je u svojim analizama dao presjek razvoja strukture naselja i gradova. Isto tako, kronološki je prikazao razvitak izgradnje arhitektonskih objekata na tlu Hrvatske, pa je prema mišljenju struke ukazao na važnost vrednovanja stvaralačkog čina realiziranog na prostoru i u vremenu arhitektonskog izričaja graditelja.

Njegovim terenskim radom dolazi do otkrića koja do tada nisu bila poznata, a odnose se na dotad nepoznate slojeve historijske arhitekture i urbanih stratumata rasprostranjenih na području Istre, Jadranskog mora, Hrvatskog zagorja i Slavonije, što je Mohorovičić objavio u svojim znanstvenim radovima. Analizama razvoja urbanih cjelina dao je veliki znanstveni doprinos tumačenjima pojava dvaju osnovnih sustava izgradnje urbanih struktura europskih gradova. Jedna od njih odnosi se na razvoj u procesu sukcesivnog organskog aglomeriranja arhitektonskih objekata, a druga na podlogu racionalno determinirane geometrijske sheme uličnog rastera. Upravo na toj teorijskoj podlozi, a proučavajući strukturu urbanog razvoja brojnih naselja i gradova, Mohorovičić donosi zaključak o specifičnim raznorodnostima tijekom brojnih stoljeća svojega urbanog razvoja.

U okviru konzervatorske djelatnosti obradio je i publicirao sve objekte koje je osobno pregledao kao urbane cjeline. Pritom ih je sistematizirao, složio kronološki po vrsti objekta, i to bez obzira na to radi li se o crkvici, gradskoj kuli ili utvrdi, razvrstavši ih po naseljima i mjestima na kojima su pronađeni, te istaknuvši njihovu spomeničku i kulturnu vrijednost.⁵⁷

U svojem znanstvenom radu posebnu pozornost posvetio je brojnim područjima, kao što su urbanizam, arhitektura, umjetnost i kultura. Svojim pet desetljeća dugim radom dao je poseban pečat suvremenoj teoriji arhitekture. U svjetskoj literaturi, tek djelomično obrađenoj, objavio je desetke znanstvenih radova i osvrtu, da bi u knjizi *Teorija arhitekture* otisnuo izvornu raspravu u kojoj analizira fenomen kompleksnih zakonitosti srednjoznanstvenog kvantiteta u stvaralačkom procesu kreiranja kvalitetne arhitektonske kompozicije.⁵⁸

U knjizi *Teorija arhitekture* donosi autonomno tumačenje osnovnih problema teorije arhitekture, čime otklanja povijesne dogme i stereotipe, pruživši završnu analizu spoznajnog i stvaralačkog procesa u domeni umjetnosti. Time je otklonio dilemu oko shvaćanja odredbe konstantne vrijednosti u estetici te donio »vlastito tumačenje kojim je postavio posve originalnu teoriju sveobuhvatnog procesa stvaralaštva kao posebno determiniranog kreativnog djelovanja koje uključuje formuliranje idejnog i emotivnog te formiranje predmetno-oblikovnog odraza spoznate objektivne realnosti svijeta«.⁵⁹

6. Zaključak

Akademik Andre Mohorovičić je u svojem dugogodišnjem znanstvenom radu dao veliki znanstveni doprinos analizi povijesnog razvoja arhitekture i urbanih cjelina na području Hrvatske. Posebnu važnost ima njegov pedagoški rad na tadašnjem Arhitektonskom odjelu Tehničkog (danas Arhitektonskog) fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Generacijama studenata arhitekture bio je uzor, ne samo u kršćansko-antropološkom smislu, već i kao pedagog te kao nastavnik čija su predavanja bila najposjećenija na fakultetu. Predavanja iz kolegija »Povijest umjetnosti« i »Teorije arhitekture« ostavila su dubok trag u djelovanju novih generacija arhitekata, koji su nastavili s radom i istraživanjem kako na području teorijske tako i kreativne komponente arhitektonskog stvaralaštva.

Andre Mohorovičić autor je triju knjiga, više od stotinu znanstvenih i stručnih radova, kao i brojnih analiza, prikaza, eseja o umjetnosti ili kulturi te osvrtu, stručnih ocjena i tekstova. Na temelju njegova opsežnog znanstvenog opusa, 1954. godine izabran je za dopisnog, a 1962. godine za redovitog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Od 1975. do 1978. bio je glavni tajnik, a od 1978. do 1991. potpredsjednik. Na sjednici skupštine Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održanoj 1991. godine izabran je za člana Predsjedništva, što je bio od 1991. do 1997. godine, a na sjednici skupštine održanoj 1997. godine izabran je za tajnika Razreda za likovne umjetnosti.

Dobitnik je brojnih priznanja. Tako je, među ostalim, 1983. godine izabran za dopisnog člana Slovenske

⁵⁶ HR-HMA HAZU, Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv. Vidi i: Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, str. 31–32; Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, str. 16.

⁵⁷ HR-HMA HAZU, Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv. Vidi i: Andre Mohorovičić, *Graditeljstvo u Hrvatskoj. Arhitektura i urbanizam* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Školska knjiga, 1992), str. 27–29.

⁵⁸ Vidi u: Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, str. 30–32; Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, str. 16.

⁵⁹ Kaštela, »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, str. 17. Vidi i: Magaš, »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, str. 32–35.

akademije znanosti in umetnosti u Ljubljani. Bio je odlikovan i nagrađivan, pa je 1983. godine dobio i nagradu »Vladimir Nazor« za životno djelo. Od 1996. godine bio je član Državnog savjeta za obnovu i razvoj Republike Hrvatske.

7. Popis citirane literature

7.1. Rukopisna građa

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Arhiv HAZU). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodeziji.

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Arhiv HAZU). Andre Mohorovičić, Diploma o doktoratu arhitektonskih znanosti, u Ljubljani, 11. srpnja 1973.

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1747. Mohorovičić Andrija, Životopis Andrije Mohorovičića, 5. prosinca 1894., rukopis (kutija 1).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1747. Mohorovičić Andrija, Životopis Andre Mohorovičića, rukopis (kutija 3).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Život i rad prof. dr. Andrije Mohorovičića, srpanj 1974., strojopis (kutija 2).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 1912., rukopis (kutija 2).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 1915., rukopis (kutija 2).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 23. prosinca 1916., rukopis (kutija 2).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom od 26. srpnja 1917 (kutija 2).

Hrvatski državni arhiv (HDA), fond 1748. Mohorovičić Stjepan, Korespondencija Andrije Mohorovičića sa Stjepanom 30. kolovoza 1917., rukopis (kutija 2).

Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HMA HAZU), Fond. Andre Mohorovičić, osobni arhiv.

7.2. Ostala citirana literatura

Bratko, Stjepan; Vojvoda, Hrvoje. 1998. »U čast 85. obljetnice života akademika Andre Mohorovičića«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 13–14.

Bunjevac, Stipan. 2016. »Zauzimanje za uhićene na popisu pronađenom kod partizana. Karitativna djelatnost bl. Alojzija Stepinca (58)«, *Glas Koncila: katolički tjednik* 50 (Zagreb, 2016), broj 50 (11. prosinca 2016). Vidi na: <https://www.glas-koncila.hr/zauzimanje-za-uhicene-na-popisu-pronadenom-kod-partizana/> (pristup 17. rujna 2020. godine).

Grabar, Ivan. 2008. *Varaždin i sjeverozapadna Hrvatska u radovima akademika Andre Mohorovičića 1983.-2002.*, posvećeno 95. godišnjici rođenja Andre Mohorovičića (Zagreb - Varaždin: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Zavod za znanstveni rad Varaždin, 2008), str. 123–125.

Jecić, Stjepan; Smolčić, Ivan. 2018. »Tehnička visoka škola (1919–26) i Tehnički fakultet (1926–56) u Zagrebu – temelji suvremenoga razvoja tehnike u Hrvatskoj«, *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku* 12 (Zagreb, 2018), br. 23, str. 81–100.

Kaštela, Slobodan. 1998. »Andre Mohorovičić. Curriculum vitae«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 15–20.

Kaštela, Slobodan. 2013. »Andre Mohorovičić i Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 24 (Varaždin, 2013), str. 69–84.

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1985. Knjiga 89. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1986).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1986. Knjiga 90. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1987).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1987. Knjiga 91. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1988. Knjiga 92. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1989).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1989. Knjiga 93. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1990).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1990. Knjiga 94. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1991).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1991. Knjiga 95. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1992).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1992. Knjiga 96. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1993).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1993. Knjiga 97. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1994).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1994. Knjiga 98. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1995).

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1997. Knjiga 101. (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1998).

Magaš, Boris. 1998. »Andre Mohorovičić u hrvatskoj arhitekturi«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 29–38.

Magaš, Boris. 2003. »[Govor na Komemorativnoj sjednici akademiku Andre Mohorovičiću održanoj 17. prosinca 2003. godine], u: Ante Vulin (uredio), *Andre Mohorovičić 1913. - 2002.* Spomenica preminulim akademikima, svezak 126 (Zagreb: Razred za likovne umjetnosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 2005), str. 17–20.

Magaš, Boris. 2011. »Akademik Andre Mohorovičić – Nezamjenjivi Moho«, *Zagreb moj grad 5* (Zagreb, 2011), broj 36, str. 31.

Mohorovičić, Andre. 1992. *Graditeljstvo u Hrvatskoj. Arhitektura i urbanizam* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Školska knjiga, 1992).

Ruža, Franjo; Vargović, Eduard. 1998. »Zavod za znanstveni rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Varaždinu (1983.-1998.)«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 94–95.

Sekulić-Gvozdanović, Sena. 1998. »Andre Mohorovičić. Profesor Arhitektonskog fakulteta. Tehničkog do 1957. AGG do 1962.«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 21–27.

Trstenjak, Željko. 1998. »Moji studentski dani s profesorom Andre Mohorovičićem«, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, br. 10–11 (Varaždin, 1998), str. 115–116.

Živaković-Kerže, Zlata. 2002. »Obitelj Mohorovičić u hrvatskoj znanosti«, *Osječki zbornik*, vol. 26 (Osijek, 2002), str. 145–157.

Academic Andre Mohorovičić (1913–2002): A Croatian Architect and Art Historian (Contribution to the Biography)

Summary

Based on archival material and recent literature, the authors investigated the life and work of the academic Andre Mohorovičić. His intellectual, scientific, social and cultural opus is very distinctive and requires special attention due to its broad and varying reach.

Keywords: Andre Mohorovičić, architect, scientist, professor, intellectual, community worker